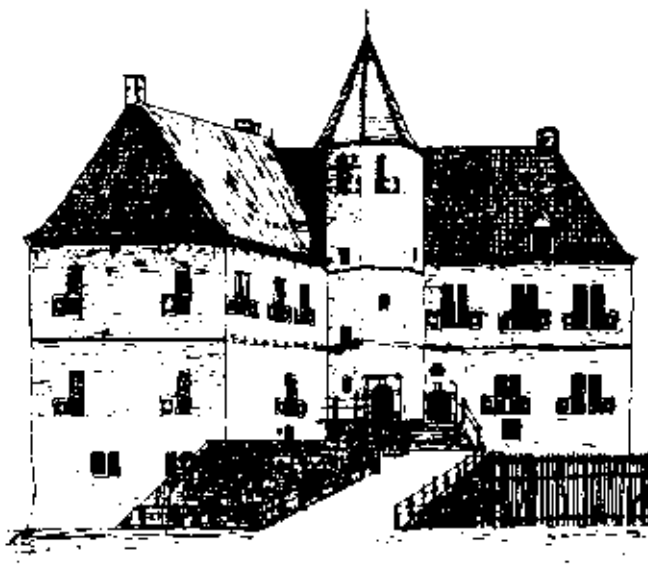

VORDENSE KRONYCK

VERENIGING 'OUD VORDEN'
te Vorden

34^e jaargang, no. 2, december 2015

VORDENSE KRONYCK

Vordense Kronyck is het verenigingsblad van de oudheidkundige vereniging Oud Vorden. Het stimuleren van de belangstelling voor en verbetering van het inzicht in de geschiedenis van de vroegere gemeente Vorden behoren tot de taken die de vereniging zich ten doel heeft gesteld. Het bevat bijdrages van leden en niet-leden die onderzoek hebben gedaan naar diverse aspecten van de lokale geschiedenis en vervolgens hun bevindingen op schrift hebben gesteld. Daarnaast streeft zij ernaar om zaken van cultuurhistorisch belang, zoals historische bouwwerken, folkloristische gebruiken en het lokale dialect van het Nedersaksisch te behouden.

De Vordense Kronyck verschijnt twee maal per jaar en het bevat zo mogelijk ook artikelen die geschreven zijn in de lokale variant van het Nedersaksisch. Concept-artikelen kunnen worden aangeleverd door zowel leden als niet-leden. De Redactie van de Vordense Kronyck beslist in overleg met auteur(s) over plaatsing, c.q. eventuele aanpassingen.

Artikelen, of gedeelten daarvan, mogen worden overgenomen onder bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de oudheidkundige vereniging Oud Vorden.

De vereniging is opgericht op 30 maart 1981.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap staat open voor een ieder die belangstelling heeft voor, of zich op enigerlei wijze verbonden voelt met Vorden en haar geschiedenis. Het lidmaatschapsgeld bedraagt € 25,- (€ 20,- voor alleenstaanden). De vereniging is ANBI-gecertificeerd.

Bestuur

Voorzitter	W. Ruiterkamp	T: 0575 – 55 54 55;	E: ruiterkamp.wim@hetnet.nl
Secretaris	mw. A. Menkveld-Wullink	Dorpsstraat 2, 7251 BB Vorden T: 0575 – 55 33 70;	E: info@oudvorden.nl
Penningmeester	G. Vlogman	T: 0575 – 55 25 42;	E: gerritvlogman@gmail.com
Leden	mw. E. Steeman J.G.M. Berentsen R.J. van Overbeeke H.W. Rossel G.H. Vaags	T: 0575 – 552166; T: 0575 – 55 33 68; T: 0575 – 55 14 95; T: 0575 – 55 28 28; T: 06 – 51 38 00 97;	E: es.steeman@gmail.com E: info@janberentsen.nl E: rjvanoverbeeke@gmail.com E: hennie@rossel.nu E: info@ghvaags.nl
Redactie Vordense Kronyck	W.F. Jansen H.J. Reindsen H.W. Rossel	T: 0575 – 52 67 98; T: 0575 – 55 21 04; T: 0575 – 55 28 28;	E: w.f.jansen@upcmail.nl E: a.reindsen@gmail.com E: hennie@rossel.nu
Ledenadministratie	J.G.M. Berentsen	T: 0575 – 55 33 68;	E: info@janberentsen.nl
Oplage ISSN-nummer	325 exemplaren 1383-049X		
Website	www.oudvorden.nl		
Bankrelatie	Rabobank, rekeningnummer: NL74 RABO 0366406523, t.n.v. Vereniging Oud Vorden		
Druk	Weevers	www.weevers.nl	

oudheidkundige Vereniging
oud Vorden

te Vorden

Vordense Kronyck

34^e jaargang, no. 2, december 2015

VAN DE VEURZITTER

Beste lezers,

Disse keer völt de Kronyck wat dunner uut. En daorumme de mededeling dat de redactie weer graag nije artikelen wil ontvangen. Lao'k beginnen um iets oaver de Vereniging te zeggen. Zo gangswieze kieke wielle ok al veuruut naor volgend jaor umdat wielle dan ons 35-jäörig jubileum hopt te vieren. 't Is in vergelieking misschien niks biezuunders, maar 't bestuur vindt 't alle readen um d'r toch iets extra's van te maken. Daorumme he'w een sprekker e-vraagd den naor onze verwachting völle publiek zal trekken. 't Is Wim Daniëls, van "beroep" neerlandicus/taalvirtuoos en van tied töt tied ok op de televisie (o.a. bie Jeroen Pauw). Daorbie hef'e ok een mening oaver waor 't met 't dialect hen geet en dat wil'e ons laoten wetten. Wie hebt 't feest op de echte oprichtingsdaotum en dat is 1 april 2016. Umda'w meer volk verwacht (leden holle wie vrie en gasten bunt tegen betaling welkom) he'w 't Dorpscentrum e-reserveerd. En dan wi'k 't nog effen hebben oaver ons project um alle olde nummers van Contact veur onze website leasbaar te maken. Dank zij de biedrages van de Veilingcommissie en de Rabobanke kö'w an de slag. De scanner is intussen besteld en 't oaverleg met de vriewilligers kump op gange. Carol J. Klok gif een uutgebreid oaverzicht van 't leaven van de Vordense boerenarbeider, dichter en schriever Willem de Jong (1812- 1875).

In 'n Wildenberg (de Wildenborch) is Gerda Rossel is al jaoren bezig met de geschiedenis van eur geboorte grond aan de Nielandweg en in de hele Wildenberg en Vorden. Veur onze vereniging onderzöch ze de Vordense boerderi'jen. Disse keer hef ze veur de Kronyck een artikel met heel völle achtergrond e-schreven oaver Veldnamen in 'n Wildenberg en waor disse namen vandan komt.

De vraoge van Hennie Reindsen in de Kronyck van veurig jaor oaver de achtergrond van 't Luubusken krig inderdaod een vervolg. Carol J. Klok hef in zin tweede biedrage zich d'r wieter in verdiept en hef op verschillende punten antwoorden wetten te geven zoas dat d'r minstens 3 luubuskes in Vorden waren. Maor ok hier blif weer de vraoge of d'r nog meer waren.

Ok in disse Kronyck een oaverzicht van de verschillende commissies. Wie bunt op 17 november bie mekare ewes um van mekare te heuren wat d'r spölt en te zien of 't bestuur nog wat extra's mot doen.

In oktober worden 't boek VERHALEN VAN LANDGOED HACKFORT e-presenteerd. 't Bunt verhalen van meestal de kinder van pachters, personeel en ook van naoburige adel oaver de tied dat de laatste generatie Van Westerholts op 't kasteel woon'n. Dat draai'n dan veural um baron Arent van Westerholt. In de boekbesprekking leas ielle d'r meer oaver. Töt slot een verslag oaver onze middagexcursie naor Zutphen. Wim Jansen was d'r bie en hef d'r een mooi verslag van e-maakt. Biezunder dat een stad die'w eigenlijk allemaole kent nog zovölle onbekends kan bevatten.

Namens 't bestuur wens ik oelle goeie kerstdagen en veur 't nije jaor völle heil en zegen. Wi'j hopt mekare te treffen bi'j de niejaorsvesite op 7 januari 2016.

Goed gaon, *Wim Ruiterkamp*

NOGMAALS WILLEM DE JONG, DE VERGETEN VORDENSE ‘BOERENARBEIDER’, DICHTER EN SCHRIJVER

CAROL JAN KLOK

*‘Gij vraagt mij wat ik ben?- ‘k leef needrig en vergeten,
Ik woon en leef op ’t land, mijn naam mag ieder weten.
‘k behandel schop en spa, en mijn vereelte hand
Heeft sinds geruimen tijd de hark en greep omspand.
‘k Bezit geen aardschen schat, en maak dus geen vertooning,
Ik heb geen duim breed gronds, klein, nietig is mijn woning.’¹*

Willem de Jong woonde van 1848 tot 1875 in Vorden, waar hij mogelijk werkte als boerenarbeider. Hij debuteerde op 53-jarige leeftijd als dichter en schrijver. Hij schreef een gedenkschrift in zangen en vier dichtbundels, alsmede een boek voor de jeugd.

In de allereerste uitgave van de *Vordense Kronyck* gaf De Gruyter een summiere levensbeschrijving van De Jong (1812-1875).

² Hij maakte daarbij gebruik - overigens zonder bronvermelding - van een artikel dat de vroegere Vordense onderwijzer Krebbers in 1929 over De Jong schreef. ³ ‘Meester’ Krebbers, evenals De Jong vrijgezel, schrijver en dichter, was niet persoonlijk bekend met De Jong maar sprak voor het schrijven van zijn artikel wel met mensen die hem goed hadden gekend. ⁴ Hieronder is als bron ook dankbaar gebruik gemaakt van zijn biografische schets.

Portretfoto Willem de Jong (bron: Archief, Org. Oudhk. Ver. De Graafschap, 1929).

-
- 1 Citaat uit gedicht van De Jong door H. Mohrmann, ‘Bedevaart naar Vorden’s kerkhof, in: Geldersche Almanak, Arnhem, 1899.
 - 2 W.J. de Gruyter, ‘Willem de Jong, dichter, schrijver en boerenarbeider’, *Vordense Kronyck*, juli 1981.
 - 3 H.J. Krebbers, ‘Willem de Jong, dichter, schrijver en boerenarbeider te Vorden, herdacht’, *Archief, orgaan van de Oudheidkundige Vereniging De Graafschap*, 1929.
 - 4 Hendrik Jan Krebbers (1852- 1936), geboren in Gelselaar, was vanaf oktober 1884 werkzaam als onderwijzer in Vorden; bij de komst van Krebbers naar Vorden was De Jong al meer dan negen jaar dood. Krebbers ligt begraven op de Algemene Begraafplaats van Vorden, nr. B 47. Het geboortjaar op zijn grafsteen is foutief, 1853 had 1852 moeten zijn. Zie ook www.dbnl.org: snelnavigatie Nederlandse literatuur auteurs Krebbers, H.J.

Verder wordt aanvullende informatie gegeven over de De Jong als vergeten Vordense ‘boerenarbeider’, dichter en schrijver. Willem de Jong werd op 11 maart 1812, nog tijdens de inlijving van ons land bij het Franse keizerrijk, geboren in Loenen aan de Vecht.⁵ Zijn in het Frans gestelde geboorteakte vermeldt als voornaam Guillaume. Zijn vader was Govert de Jong, bakker van beroep, zijn moeder Cornelia Brouwer.⁶ Over zijn jeugd is niet meer bekend dan dat hij al op jonge leeftijd van poëzie hield. Volgens sommigen studeerde hij enige tijd waardoor hij overspannen raakte, hetgeen zich blijvend zou hebben geuit in een afstotende zenuwtrek in zijn gelaat. Zoals hieronder zal blijken was De Jong goed bekend met een aantal academici die opvallend genoeg allen waren opgeleid aan de universiteit van Leiden. Mogelijk heeft hij daar in zijn jongere jaren toch zelf ook enige tijd gestudeerd, al was dat in zijn tijd voor mensen uit zijn stand uiterst onwaarschijnlijk.

Steen op het graf van Willem de Jong, Algemene Begraafplaats Vorden (foto auteur).

De Jong werkte tot 1844 als bakkersknecht. In 1848 verhuisde hij naar Vorden als ‘bestedeling der diaconie’.⁷ Hij zou daar boerenknecht zijn geworden. Volgens het Bevolkingsregister Vorden woonde hij in Vorden⁸ op 10 verschillende adressen. Na zijn komst uit het Utrechtse trok hij in bij ‘daghuurder’ Johan Willem Marks en zijn gezin in het dorp. Daarna was hij gehuisvest in het buitengebied op de boerderijen Rouwenhorst aan de Strodijk, ’t Voorde aan de Baakseweg, ’t Jebbink aan de Zutphenseweg, De Horst aan de Overweg

en ’t Slag (Slagman) aan de Kruisdijk.⁹ Ook woonde hij in het dorp bij winkelier Jan Hilverink, bakker Johannes Christianus ten Hoopen, schoenmaker Bernd Jan Garssen en laatstelijk, tot zijn dood, bij kleermaker Antonie Hietbrink. Bij laatste leefde hij volgens Krebbeers in een ‘s winters onverwarmd opkamertje, weliswaar met uitzicht op de Vordense Beek en het Kasteel Vorden.

5 J.G. Frederiks en F. Jos van den Branden, *Biografisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse letterkunde*, Amsterdam, 1888-1891. Ook andere feiten betreffende de Jong zijn hieraan ontleend. Zie: www.dbnl.org: snelnavigatie Nederlandse literatuur auteurs Jong, Willem de (1812-1875).

6 Het Utrechts Archief, toegangsnr. 481, inventarisnr. 56-02, akte 14.

7 Dit hield in dat hij was ‘uitbested’ door (en op kosten van) de diaconie, lees: armenzorg van de Nederlands Hervormde Kerk in Loenen aan de Vecht. De Jong werd dus geacht niet zelf in zijn onderhoud te kunnen voorzien.

8 In te zien via: <http://zoekakten.nl/>

9 De genoemde straatnamen zijn huidige benamingen. Deze zijn ontleend aan *Boerderij- en Veldnamen in Vorden*, uitgegeven door Stichting Staring Instituut/ Mr. H.J. Steenbergstichting, Doetinchem, 1996. Zie ook: www.oudvorden.nl, zoeken: boerderijnamen Vorden basis kaartstelsysteem J vd Broek 2009.

Of De Jong werkelijk als boerenknecht heeft gewerkt, blijft onduidelijk. Krebbers veronderstelt van niet, ook al gezien het zwakke gestel van de schrijver. Toch liet De Jong zijn literaire werk steeds uitgeven met op het titelblad de toevoeging achter zijn naam: 'Boere(n)arbeider te Vorden'. Ook valt op dat hij in zijn jongere jaren in Vorden op boerderijen woonde en daar mogelijk toch meewerkte. Toen hij ouder werd, kreeg hij domicilie in het dorp, misschien omdat hij het boerenwerk niet meer aankon.

Slechts een schamel inkomen kan De Jong uit zijn matig verkochte en bij wisselende uitgevers verschenen boeken hebben verkregen. Daarnaast verdiende hij wat bij met het geven van lezingen. Ook stopten goede bekenden hem wel geld toe. Al met al moet hij in Vorden een armetierig en uiterst sober bestaan hebben gehad, al wist hij dat voor zijn omgeving goed te verbergen.

De Jong had 'eenige omgang' met de schrijver J. Chr. Gewin uit het Overijsselse Delden, die hem stimuleerde ook te gaan schrijven.¹⁰ In 1865 verscheen zijn eerste boek met als titel *17 November 1813 en 18 juni 1815, na 50 jaren herdacht in twee zangen*, uitgegeven door Tjaden in Deventer. De eerste datum in de titel verwees naar de dag dat een landelijk verspreide proclamatie verscheen waarin de terugkeer, na de Franse overheersing, van het geslacht Oranje op Nederlandse bodem werd aangekondigd. Twee weken later landde prins Willem Frederik, de latere koning Willem I, vanuit Engeland op het strand van Scheveningen. De tweede datum, 18 juni 1815, was de dag dat Napoleon de slag bij Waterloo verloor. De Jongs boek beoogde kennelijk een lofzang op deze twee belangrijke historische mijlpalen.

In 1867 publiceerde de Jong bij uitgeverij Thieme in Zutphen zijn eerste echte dichtbundel met als toepasselijke titel *Eerstelingen*. Aan het slot hiervan schreef hij:

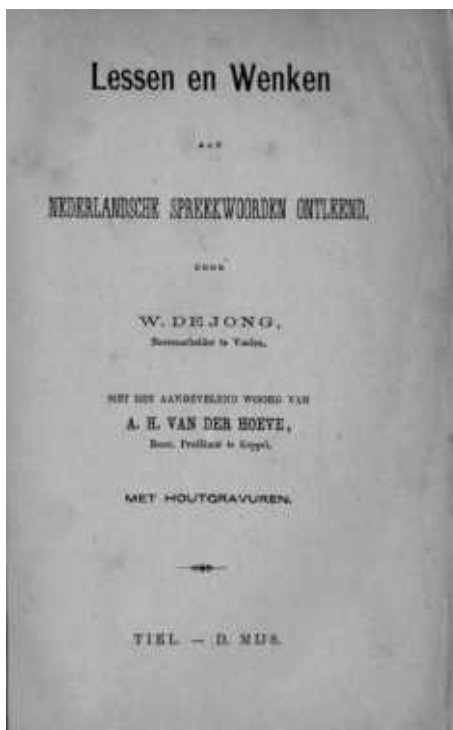
'k ben boer, schoon't hart van kunstmin gloeit;
't natuurschoon mijne zinnen boeit

De Utrechtse dominee-dichter en hoogleraar Bernhard ter Haar¹¹ schreef een voorwoord in De Jongs in 1869, eveneens bij Thieme, verschenen dichtbundel *Veldbloemen*. Volgens Krebbers met positieve waardering: 'hoe ook de kunsteloze herdersfluit of boersche vedel, zonder dat eenige opleiding is voorafgegaan, welluidende klanken kan doen klinken'. Schrijver-dichter Gerrit Komrij las minder positieve berichten in het voorwoord.

10 Jan Christoffel Gewin (1808-1887) studeerde aanvankelijk geneeskunde in Leiden, maar brak deze studie af en wijdde zich verder aan de kunst en letteren. Van 1852 tot 1876 was hij mederedacteur van het literaire tijdschrift *De Gids*. Hij publiceerde een aantal romans en novellen. Zie www.dbnl.org.

11 Bernard ter Haar (1806-1880) studeerde, alvorens hij hoogleraar theologie in Utrecht werd, in Leiden letteren en theologie. Hij woonde later in Velp. Zie www.dbnl.org.

Ter Haar had het volgens Komrij over *Veldzangen* (terwijl de titel toch echt *Veldbloemen* was), stelde vast dat veel van het dichtwerk in de bundel ‘zich niet boven het middelmatige verheft’ en wenste De Jong voor de toekomst nog ‘blijken van gelukkige vorderingen’ toe.¹² In 1872 zag De Jongs derde dichtbundel *Dichtjes* het licht, dit keer bij uitgever Sijthoff in Leiden. Het jaar daarop verscheen bij uitgeverij Mijs in Tiel De Jongs *Lessen en Wenken aan Nederlandsche spreekwoorden ontleend*.¹³ Dit werk was bedoeld als een les- en adviesboek voor jongeren en werd geïllustreerd met houtgravures. Een goede kennis van De Jong, A.H. van der Hoeve, emeritus predikant in Keppel, schreef het voorwoord. Daarin schetste deze de schrijver ‘als autodidact uit de nederigen stand die zich in zijn vrije uren afzonderde om zijn kennis te vermeerderen, zijn letterkundige arbeid uit te breiden, zijn gevoel voor het schoone en goede te veredelen en zijn smaak te kuischen’. Van onbekende verschijningsdatum was de Jongs laatste dichtbundel *Moschrozen*.

*Titelpagina Lessen en Wenken
(particuliere collectie).*

In zijn literaire werk leren we De Jong kennen als een gelovig man met eerbied voor de natuur en aandacht voor zijn medemens. Zijn werk had niet het niveau uit te groeien tot blijvende bekendheid. Over de persoon De Jong blijft veel onduidelijk. Waardoor wisselde hij in zijn Vordense jaren zoveel van woonplek? Was hij een moeilijke man, die het nergens lang volhield? Of wisselde de diaconie van de Nederlands Hervormde Kerk zijn ‘besteding’ af om de kostgezinnen financieel niet te lang te belasten? Waardoor huwde hij niet en in hoeverre ging hij gebukt onder zijn tic? En, hoe beleefde zijn omgeving hem, hoe excentriek was hij? In hoeverre was het zichzelf aanduiden als ‘boerenarbeider’ handig gebruik maken van een geuzennaam, zonder misschien ooit een spade beroerd te hebben? In ieder geval wist hij kennelijk goede contacten te onderhouden met een aantal academisch geschoolden, die hij inzette zijn boeken aan te bevelen.

12 Gerrit Komrij, *Papieren tijgers*, Amsterdam, 1980. Zie www.dbnl.org: snelnavigatie Nederlandse literatuur auteurs Komrij Gerrit Papieren tijgers dichtende arbeiders.

13 Het boek is in zijn geheel te lezen op www.dbnl.org, zie noot 4.

Maar, in hoeverre krenkte de tegenvallende verkoop van zijn boeken zijn gemoed? Allemaal vragen waar we geen antwoord op krijgen en dat siert de man ook wel weer.

De Jong overleed, 62 jaar oud, op 24 januari 1875 na een ziekte die hem bedlegerig maakte. Op zijn sterfbed zou hij gezegd hebben: “Na mijn dood zal ’t eerst blijken, wat ze in mij verloren hebben!”, daarmee uitsprekend dat hij zich tijdens zijn leven niet geëerd voelde als schrijver en dichter. Hij lijkt zichzelf daarbij nogal overschat te hebben in zijn literaire talent. De Jong werd begraven op de algemene begraafplaats in Vorden, waar zijn graf nog steeds is te vinden.¹⁴ De grafrede werd uitgesproken door ds. Kampheuve Greving, emeritus predikant in Vorden.¹⁵ De predikant had De Jong op zijn sterfbed nog voorzien van extra dekens tegen de kou. Staande bij het graf besloten De Jongs Vordense vrienden de nagedachtenis aan de schrijver levend te houden door een naar hem genoemde groep op te richten. Deze ‘De Jongs Vereeniging’, later ook wel ‘De Jongs Kransje’ genoemd, bestond volgens Krebbers tot begin 1922, waarna er een eind aan kwam door gebrek aan leden.

Dat De Jong in armoede stierf mag blijken uit het feit dat zijn achterstallige kostgeld, begrafenis en grafsteen werden betaald door zijn vriendengroep.

¹⁶ In het Algemeen Handelsblad van 13 april 1875 werd bericht dat ‘de commissie te Vorden’ (bedoeld zal zijn ‘De Jongs Vereeniging’), besloten had tot het plaatsen van een grafsteen op het graf van de dichter. Als beoogde tekst werd in het bericht vermeld: ‘W. de Jong, boerenarbeider, dichter en schrijver, benevens den datum zijner geboorte en dien van zijn overlijden’.¹⁷ Uiteindelijk bleek bij de plaatsing van de steen op 26 juni 1875 de geboortedatum niet in de steen te zijn gebeiteld.¹⁸ Had de steenhouwer een slechte dag? Of was er toch te weinig geld bijeengebracht? Het ‘Kransje’ kwam maandelijks bij elkaar en voorzag de gemeente Vorden van adviezen op het gebied van zorg en welzijn vanuit een vrijzinnig- liberale achtergrond. Ook probeerde men - indachtig De Jongs levensloop - jongelingen die niet geschikt bleken voor het boerenvak financieel te helpen ander zinvol werk te vinden. Leden van de groep waren naast Kampheuve Greving, onder andere ‘particulier’ J.H. van Eck, wethouder A. Tjoonk, Goosen Norde (‘man van invloed in de buurtschap Delden’), alsmede de landbouwers B. Koning (ook wel ‘den Koning van Linde’ genoemd, gezien zijn ‘schranderheid en welwillendheid’) en G. Memelink, boer op het Bosmanshuis op ’t Hackfort. Krebbers zelf was vanaf 1891 secretaris van dit bonte gezelschap.

14 Na enig zoeken vond schrijver dezes de nogal verzakte en met mos begroeide grafsteen terug op de Algemene Begraafplaats van Vorden, achteraan in het tweede grafveld links na de ingang, nr. A 36, voorheen B36. De liggende grafsteen vertoont thans een viertal grote breuken. De inscriptie is na schoonmaken nog duidelijk te lezen. Krebbers vermeldde dat de steen in 1929 al gebroken was, hetgeen mogelijk iets zegt over de mindere kwaliteit van de steen en de beperkte financiële middelen ervoor.

15 Ds. Kampheuve Greving had in Leiden samen gestudeerd met de bekende schrijver en dichter Jacob van Lennep. In 1828 werd hij als predikant in Vorden bevestigd. Hij was meer dan 50 jaar lid van ’t Nut in Vorden, waarvan 25 jaar als voorzitter. In 1891 overleed hij op 93-jarige leeftijd. Hij ligt begraven in hetzelfde grafveld als De Jong, nr. A 14, zie vorige noot.

16 Aan de betaling van de grafsteen droegen ook anderen in het land bij. Zo schonk de bekende tekenaar Alexander Ver Huell f 25,-. Ver Huell, die eerder rechten studeerde in Leiden, was zoon van de kunstzinnige Quirijn Maurits Verhuell, die zijn jeugd de zomers doorbracht op de buitenplaats Het Enzerinck in Vorden.

17 Zie www.delpher.nl, zoeken: willem de jong boerenarbeider vorden.

18 Idem.

Naast de alom bekende landbouwkundige en dichter A.C.W. Staring van de Wildenborch verdient Willem de Jong, evenzeer als zijn biograaf Krebbers, een blijvende plaats in het Vordense culturele erfgoed. Het in slechte staat verkerende graf van De Jong dient dan ook voor de toekomst behouden te blijven.

Tot slot nog het eerste couplet van het gedicht 'Aan de jeugd' uit de De Jongs bundel Dichtjes:

Lieve kleinen! blond en zacht,
Met uw bolle wangen
Gij, die nog zoo schuldloos lacht,
Uitziet met verlangen
Naar het vroolijk dartel spel
Dat uw hart mag boeien,
Daar 't geluid van rinkelbel
Uwe ziel doet gloeien.

Met dank aan de heer A.C.J. Viersen voor zijn verstrekte informatie en nuttige adviezen.

VELDNAMEN IN DE WILDENBORCH¹

GERDA ROSSEL

Vroeger dacht ik altijd dat onze achterste weilanden (de *Hagen*) vernoemd waren naar mijn overgrootvader Elbert Willem Hagen², en dat er met *den Plas*³ (de berm langs de oprit naar het kasteel) werd verwezen naar de *Komme*⁴. In werkelijkheid zijn dit echter veldnamen die nog stammen uit de vroege historie van de Wildenborch. De *Feurste Weie*⁵ (als benaming van het weiland ten oosten van de *Komme*) daarentegen is veel recentier, mogelijk omdat hier in de afgelopen eeuwen veel is gegraven en vergraven aan grachten en poelen, met opdeling van de oorspronkelijke percelen⁶ tot gevolg. Ook elders in het Wildenborchse zijn er in de loop der tijd veel perceelsgrenzen gewijzigd. Hierdoor zijn oude veldnamen vergeten, of alleen bewaard gebleven in de naam van een nabijgelegen boerderij, terwijl andere nog steeds worden gebruikt. Omdat al die namen eens verwezen naar bepaalde kenmerken, b.v. van begroeiing of gebruik, zijn ze als het ware een echo uit de tijd waarin ze voor het eerst werden gebruikt. In het navolgende zullen we zien welke kenmerken dit zoal waren en op welke percelen ze betrekking hadden. Om een en ander aanschouwelijk te maken zijn een aantal namen, afkomstig uit enkele vroeg 18e-, 19e- en 20e-eeuwse bronnen, ingetekend op bijgaande kaart⁷.

Waar van veel percelen, zoals *Poorthof*, *Haverkamp* en *Zevenlandjes* (in 1778 vermeld als “de seeven weijdekens”) het niet moeilijk is om te raden hoe ze aan hun naam gekomen zijn, is dat bij andere soms wat lastiger. Meestal gaat het daarbij om oude, in onbruik geraakte woorden of begrippen, die men met behulp van wat taalkundige naslagwerken wel kan duiden. Voorbeelden hiervan zijn *Pagenkolk* (paardenkolk), *Koeslag* (nieuw ontgonnen koeweide), de *Kooi* (eendenkooi), *Ruben-* of *Ruvenkamp* (knollenkamp), *Weitenkampje* (tarwekamp), *Molenboezem* (waterberging voor de watermolen), *W(e)ijer* (stuwbekken⁸), *Sluizeweidje* (in 1778 “het weijdeke bij het sluijsken”), de *Pollen* (hogere plekken in een laag terrein), de *Horst* (met laag hout- of struikgewas begroeide hoogte omringd door lager gelegen land), *Rouwemaatje* (ruige, met kreupelhout begroeide weide), *Liesmaatje* (weide begroeid met liesgras), *Grote Geer* (gérend toelopend perceel) en *Kattingsveld* (huttenveld)⁹.

1 Eerder verschenen in *De Wildenborcher*, Juni 2015, pp. 5-7.

2 *Hengelo 1864, †Vorden 1938. Vestigde zich in 1887 op *Klein Bleumink* (Kapelweg 8) en verhuisde in 1908 naar het *Bouwhuis* (destijds de boerderij naast het *Koetshuis*, Wildenborchseweg 22).

3 Van *la place*, in de eerste helft van de 18e eeuw de *voorplaats* genaamd, ofwel het voorplein van het kasteel (zoals ook bij Huize Nettelhorst, zie *Veldnamenboek van Lochem*, kaart 35, 3).

4 Een *komme* was (o.a.) een komvormige plas, poel of kolk.

5 Tegenwoordig gewoon “de weie veur ‘t kasteel”.

6 Waarschijnlijk eens deel van de *Borggreverweide* ‘de weide van de burggraaf’ (de slotvoogd, een soort beheerder of rentmeester).

7 Als basis is de kadastrale kaart van 1832 gebruikt (“Sectie C Wildenberg”. In: *Kadastrale Atlas Gelderland 1832*, Vorden), en als bronnen een pachtlijst uit de eerste helft van de 18e eeuw, een plattegrond uit 1828 van park en tuin van de hand van W.C.A. Staring en een lijst van kadastrale percelen met hun veldnamen uit 1832 van A.C.W. Staring (berustend in het huisarchief van de Wildenborch), de archieven van het *Huis Wildenborch* en van de *Heerlijkheid Wisch* (In: Gelders Archief, nr. 0441- 2, 3 & 7, en 0443- 5 & 6) en het veilingboekje van de verkoop van de Wildenborch in 1907. Alleen die namen zijn weergegeven waarvan min of meer zeker is op welke percelen ze van toepassing zijn.

8 O.a. boven een watermolen of ter bevloeiing van zgn. vloeiwedges (een oude bemestingsmethode); heeft dezelfde etymologie als Wiersse. Zie ook J. Baaijens et al., 2011. *Stromend Landschap. Vloeiwedensstelsels in Nederland*, pp 84 en 189.

Voor namen die verwijzen naar een historische persoon of gebeurtenis is meestal meer informatie nodig om te achterhalen naar wie of wat er verwezen wordt. Is dat opgehelderd dan is ook duidelijk in welke tijd die veldnaam is ontstaan. Zo zijn b.v. de eerste drie van de volgende namen terug te voeren op personen die rond 1700 geleefd hebben: *Lucashof*⁰, *Zalige Arent Stucksken*¹¹, *Hollands bosje*¹², *(H)oecker*¹³, *Amptsmaat*¹⁴, “achter het plakkatenveld” (geen veldnaam maar een 19e-eeuwse aanduiding van het perceeltje waarop het verordening- of mededelingenbord stond) en *Dodenkamp*. Deze laatste naam voert ons terug naar (ca.) 1505, toen hertog Karel van Gelre tijdens een beleg van de Wildenborch (destijds eigendom van Johan van Wisch) twee blokhuisen liet bouwen. Bij het ontzet hiervan werd één blokhuis ingenomen en vernietigd, maar bleef het andere staan, omtrent het huidige *Blokhuis*¹⁵. Volgens de overlevering kostten de schermutselingen het leven aan 130 man en waren er 9 wagens nodig om hun lijken naar Zutphen te brengen, reden waarom het perceel waar zich dit zou hebben afgespeeld sindsdien de *Dodenkamp* wordt genoemd¹⁶.

De oorspronkelijke betekenis van namen als *Imenklaar*, *Fleurken* en *Heemkesweide* is onzeker, maar *Schellegeurkensbelt* lijkt een samenstelling te zijn van *schel* (klok), *Geurke* of *Guurte* (een koosnaam van Gudula) en *bult*, d.w.z. de heuvel vanwaar men de klokkentoren van de Lochemse St. Gudulakerk kon zien. Ondanks alle (19e-eeuwse) bosaanplantingen is de toren nu nog steeds zichtbaar vanaf de Wildenborchseweg, ongeveer ter hoogte van nr. 21¹⁷. Naast deze prozaïsche verklaring voor de naam van de heuvel waarin de oude vrouw (“schele Guurte”) uit de sage van de *Klokkenbulten*¹⁸ gehuisd zou hebben is het ook denkbaar dat de *Klokkenbulten* gewoon vernoemd zijn naar de familie Klokman, die hier eens in de nabije omgeving gewoond moet hebben. In 1757 trouwden er nl. een broer en zuster Molendijk met een zuster en broer Klok(ke) man alias “Aan de Klok”, die afkomstig waren van de *Kleine Klokke* aan de Klokendijk in Klein Dochteren. Het eerste echtpaar vestigde zich op *Molendijk*¹⁹, het tweede ergens niet ver uit de buurt²⁰. Helaas ontbreekt vooralsnog het bewijs dat laatstgenoemden daadwerkelijk hun naam aan de *Klokkenbulten* hebben gegeven, en weten we ook niet of A.C.W. Staring vervolgens door deze naam geïnspireerd is geweest toen hij in 1828 verhaalde over de sage van de *Schelleguurkensbult* in een artikel over volksverhalen²¹.

9 Ook *Katteveld* of *Kötteveld*, < *kate* of *kote* ‘hut’; vgl. *kater*(*stede*), *keuter*(*boertje*) en de *Kattendijk* (eerste deel van de huidige Reoordweg). Eén van die hutten, de *Kathut* genaamd, stond aan de toenmalige Dennendijk (nu Kamphuiserweg), net ten oosten van de Wildenborchseweg, en werd rond 1888 afgebroken.

10 Vernoemd naar Lucas Nijland, rond 1690 pachter op ‘t *Nijland* (Nijlandweg 3).

11 Wie Arent was is niet bekend, alleen dat hij reeds “zalig” was t.t.v. deze vermelding (1750).

12 Vermoedelijk vernoemd naar Jan Holland, rond 1757 één van de huttenbewoners en dagloners.

13 1662-1693: *Borgermeester Huijcker*(s *Amptsweijde*); wie deze burgemeester Huijcker was is onbekend.

14 Weide toebehorend aan het Scholtambt van Lochem of Zutphen?

15 Kapelweg 2.

16 Zie www.oudvorden.nl (“Boerderijen” > “Kapelweg 2”).

17 Terwijl de Vordense kerktoren zichtbaar is tussen *Hogevonder* (Wildenborchseweg 34) en *Kelholt* (Vordenseweg 10, Lochem).

18 Zie http://nl.wikipedia.org/wiki/Het_verhaal_van_Schele_Guurte en http://nl.wikipedia.org/wiki/Vrouw_Holle

19 Galgenoorweg 19.

20 Mogelijk nabij de plek waar in 1863 *De Klokkenhof* werd gebouwd; zie <http://www.oudvorden.nl> (“Boerderijen” > “Wildenborchseweg 17”).

21 G.J.H. Krosenbrink, 1990. ‘Staring als Volkskundige.’ In: A.J.C. Boogman et al. *Staring, Dichter en Landman, Regionalist en Nationalist*, pp. 138-142.

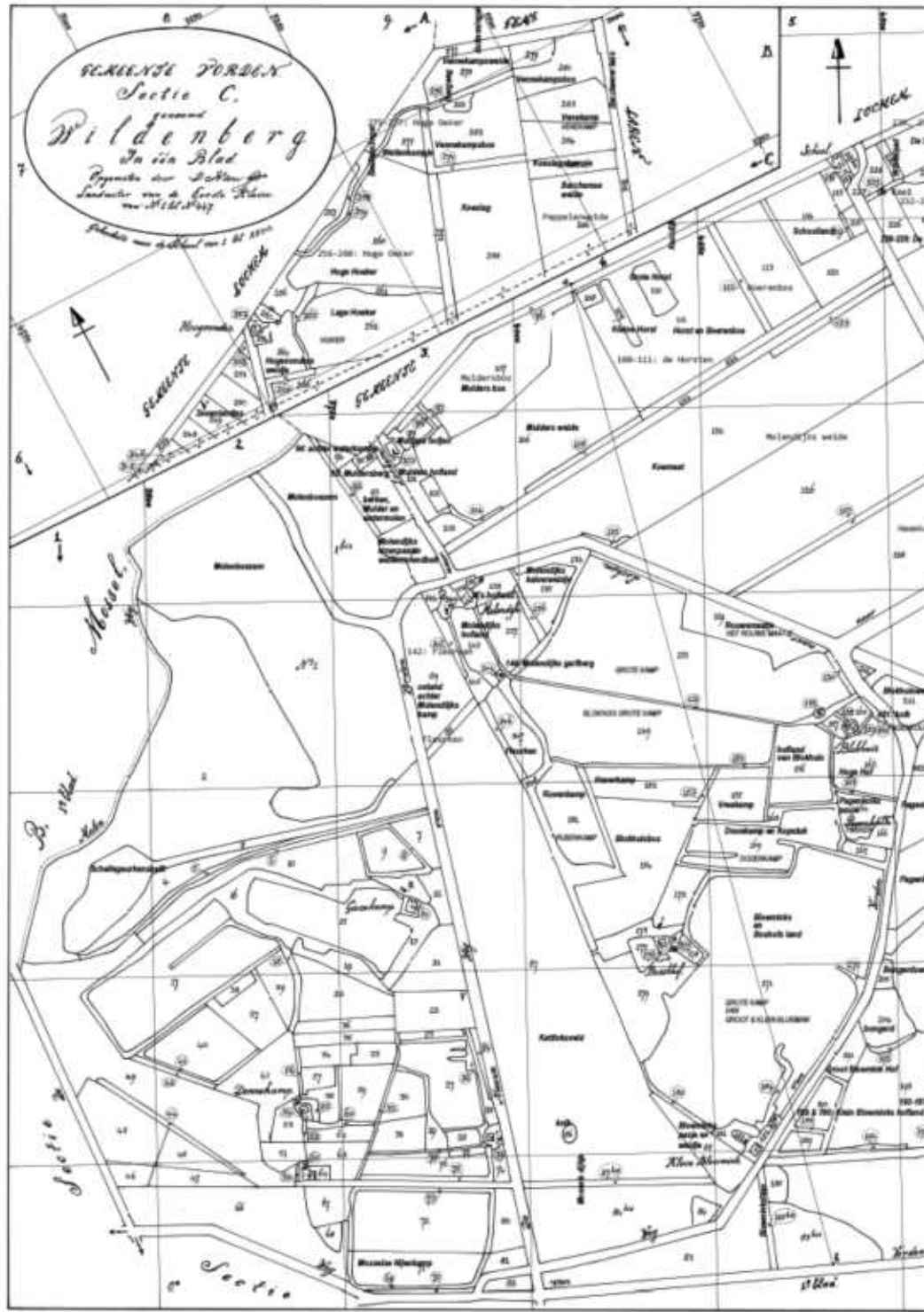
Andere namen kennen we niet meer als veldnaam, maar blijken te zijn overgegaan op een nabijgelegen boerderij of huis. Dit is niet alleen het geval bij Hagenhuis en Groenouwe²² maar ook bij Nijland (ingetekend op benedenstaande kaart als “nieuws gegraven erf”), *Kranengoor*; *Hoppenhof*²³ en (*Klein*) *Bleumink*²⁴.

Een veldnaam die heel oud moet zijn is *Vree*. Zo ontving de rentmeester van de Wildenborch in 1662 van vijf pachters hun aandeel in de pacht van het *Vree*, en blijkt dit land in 1832 verder onderverdeeld te zijn in *Grote Vree*, *Ronde Vree*, *Hekkenvree*, *Bossenvree*, *Vreekamp* en *Vreedijk*. De naam gaat vermoedelijk terug naar de begintijd van het kasteel (14e eeuw?), toen onder *vre(d)e* niet alleen een sloot, omheining of tuin werd verstaan, maar ook een wettelijke bescherming tegen wapengeweld, d.w.z. een veilige plaats binnen een gracht, (levende of dode) omheining, muur of wal²⁵.

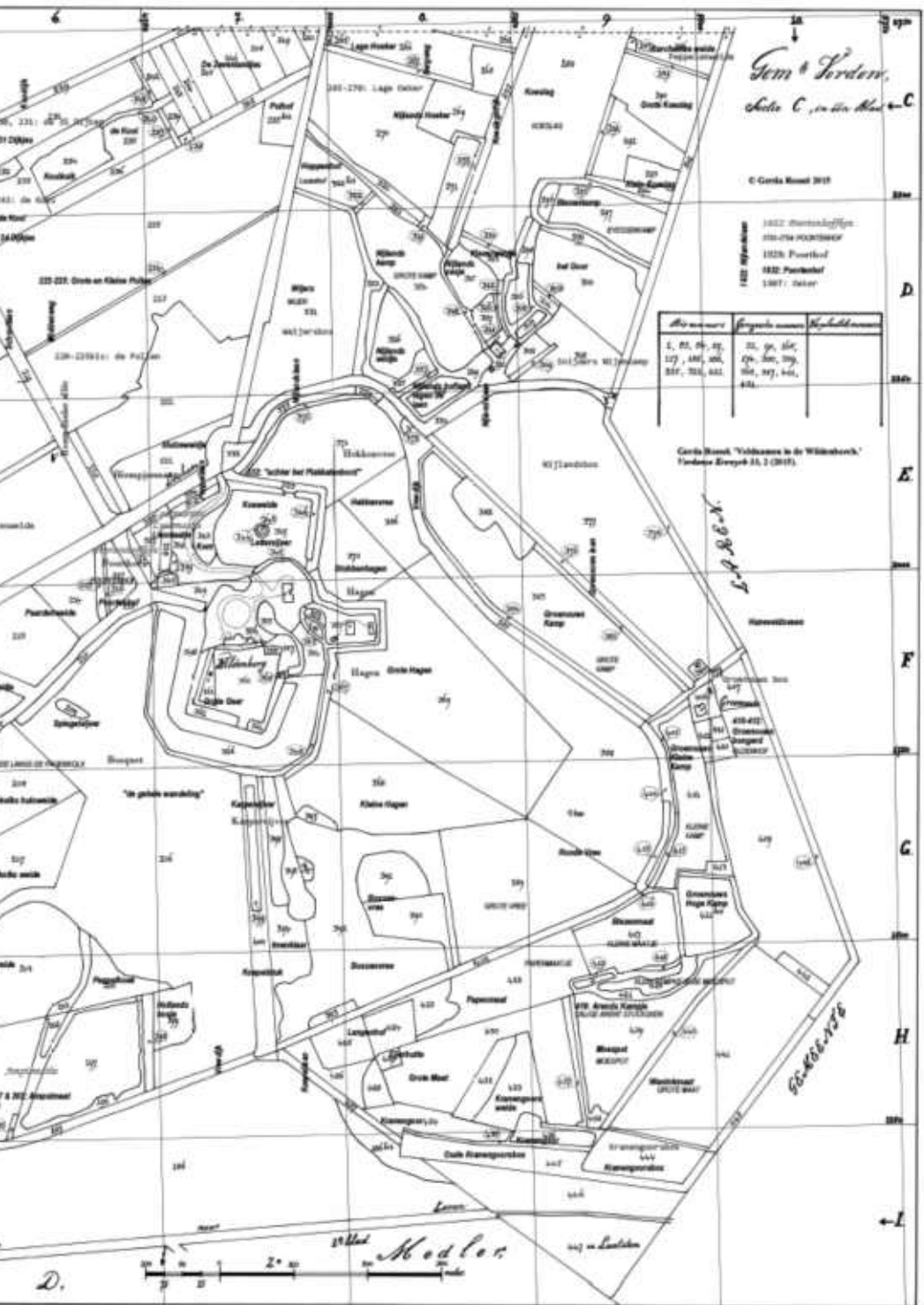
Het element *vree* komt eveneens voor in de oudste vermeldingen van het kasteel, zoals b.v. blijkt uit een leenbrief uit 1489 *ahn Juncker Johan herr to Wijsch*, waarin sprake is van *die guther zur Wildenburg gehörend, als. dat Berchvrede, Tübbinck, Jolinck, die Lijnsberg in den kerspel van Doetinghem*, terwijl in een zelfde document uit 1519 wordt gesproken van *dat huys ter Wildenborch van alts geheiten id Berchvrede int Seck*²⁶, en rentmeester Marckloff het in 1526 heeft over reparaties aan de vensters van de *borchvrede*. De Wildenborch zal oorspronkelijk dus een zgn. berg- of borchvrede zijn geweest, d.w.z. een versterkte verdedigings- en woontoren, wat bevestigd wordt door archeologisch en bouwkundig onderzoek²⁷. En zo zien we hoe ook veldnamen ons iets kunnen vertellen over de historie van onze buurtschappen.

-
- 22 De laatste naam is samengesteld uit de elementen *groen-* ‘gras- of weideland’ en *-ouwe* ‘waterland’, en betekende zoiets als (regelmatig ondergelopen) weiland gelegen aan een waterloop, terwijl de naam *hagen* verwees naar land dat begroeid was met laag hout- of struikgewas. Deze twee veldnamen zijn een indicatie van de begroeiing en het gebruik van bepaalde percelen als gevolg van hun waterhuishouding en bodemsamenstelling. De naam *groenouwe* verwijst hierbij naar de voor grasland geschikte kleihoudende grond ten zuidoosten van de *Wildenborch*, resultaat van een destijds regelmatig overstromende Baakse Beek. De (*Grote* en *Kleine*) *Hagen* liggen ten noorden hiervan, en de naam doet vermoeden dat dit land later werd ontgonnen (G. Rossel. ‘Wisselingen op het Hagenhuis.’ In: *De Wildenborcher*, December 2014, pp. 6-8).
 - 23 Werd hier eens de hop verbouwd voor de brouwerij van de Wildenborch? (vermeld in 1526; zie ook RAAP-rapport 883 p.16; zie noot 26).
 - 24 De naam *Bleumink* komt in de oudste bronnen voor als *Bloemink* (waarschijnlijk uitgesproken als [bleumink], vgl. het Duitse *oe* en *ö*) en in latere bronnen ook wel als *Bluemink*, *Blümink* of *Blumink*. De naam zou afgeleid zijn van een Germaanse voornaam *Bloma* of *Bluma* en verband houden met *blöme* ‘bloem’ (B.J. Hekket, 1982. *Oost Nederlandse Familienamen. Hun Ontstaan en Betekenis*, deel I, p. 36). In Duitsland komen ook verschillende namen met het element *blom-* of *blum-* ‘bloem’ voor, o.a. in veldnamen verwijzend naar bloemrijk grasland, en in de Westfaalse patronym *Blöming* (H. Bahlow, 1972. *Deutsches Namenlexikon*, p. 65).
 - 25 *Van Dale’s Etymologisch Woordenboek, Middelnederlands Handwoordenboek, Winkler Prins Encyclopedie*.
 - 26 Een “sek” was een laaggeleden gebied, vaak begroeid met (het etymologisch verwante) zegge of met riet.
 - 27 L.H. Albers et al, 2004. *Kasteel de Wildenborch en Omgeving. Een Integraal Cultuurhistorisch Onderzoek*, pp. 16 en 31 (RAAP-rapport 883). Zie ook <http://de.wikipedia.org/wiki/Bergfried>

SECHSSTE FORDERN
Section C.
Wildenberg
In ein Bled
Regener der Schiller für
Lehrer von der ersten Klasse
von Wildberg
Abdruck von 1880 bis 1881

1. Bled

*Dem & Forderungen,
Seite C, in der Karte C*

© Grafik Raum 2017

- 1822: Bauarbeiten
- 1824-1825: Umbauarbeiten
- 1826: Fortschritt
- 1828: Fortschritt
- 1837: neuer

Abmessungen	Flächeninhalt	Wohnfläche
1. 85, 94, 97, 127, 141, 155, 167, 181, 211	25, 39, 50, 79, 100, 129, 164, 197, 241, 411	

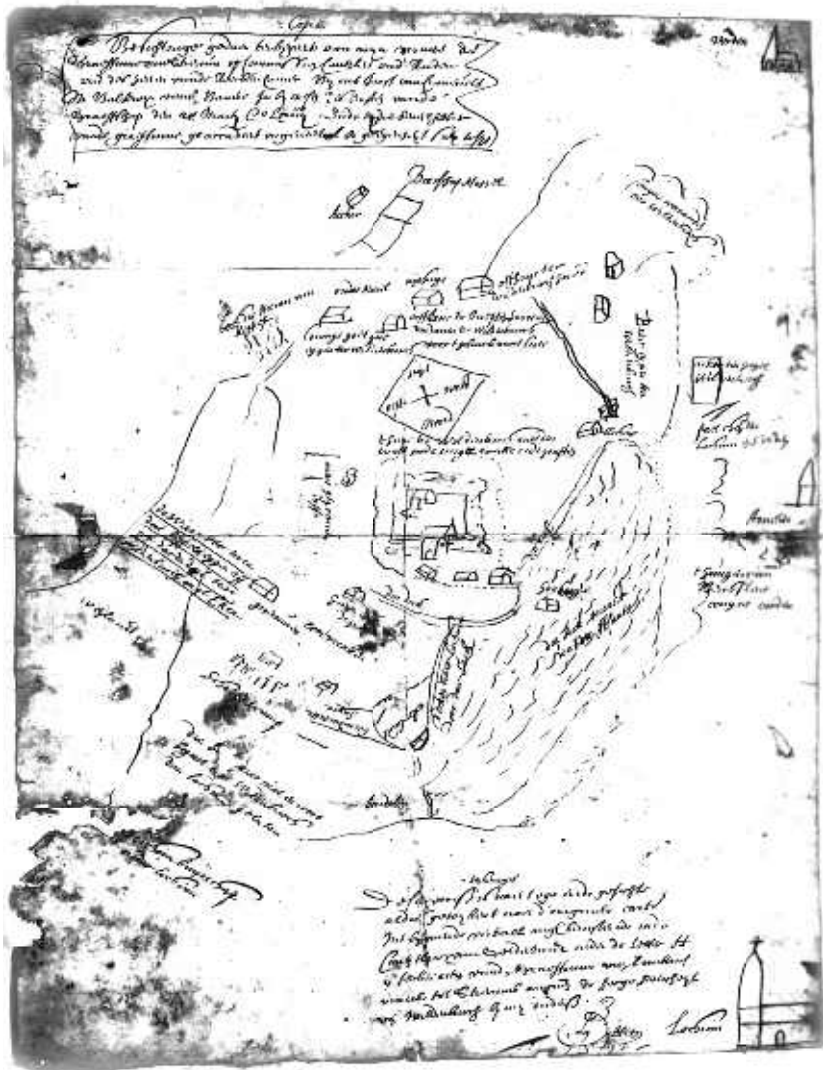
Genau Besetzt: "Vilnius in der Willemsch" (Vilnius Besetzt 15, 2 (2015))

L-P 86-N

Modler

D.

Kaart van de Wildenborch door Nicolaas van Geelkercken (1564)

- 28 Legenda: Boerschap Mossel, conijnswaranden ter Wildenborch, Olthuys ter Wildeberch hoorende, Niehuys, Coninx goet genompt eygen ter Wildenberch, Blochuys, 't huys ter Wildeborch, Nieuws gegraven erf, Groenouwen, Huysken de Greve, Herberge, den Dyc, 't Hangen van Berchskens conijns eerden, Die Seck meest water itsonts, dijcken naer Lochem duer die Seck, vondelen.

OVER VORDENSE LUIBOSJES EN DE HOUTSINGEL LANGS DE BEEK

CAROL JAN KLOK

Inleiding

In de laatste *Vordense Kronyck* van 2014 vroeg Hennie Reindsen naar mogelijke vroegere ‘luu-plekskes’ in Vorden. Dit nadat hem was verteld dat het groepje eiken aan het Hoge, aan het begin van het weggetje naar de vroegere waterzuivering, eerder dienst deed als ’t Luubusken. Dit zou hebben ingehouden dat bij de begrafenis van iemand uit de omgeving van Hackfort de klokken in de dorpskerk gingen luiden als de begrafenisstoet over het Hoge het bosje had bereikt. Verder vroeg Reindsen zich af hoe de houtwal is ontstaan langs de Baakse Beek, gelegen langs het wandelpad tussen het zogenoemde Snoepbruggetje over deze beek en het appartementencomplex Vordense Beek. Onderstaand wordt getracht enig licht over beide vragen te laten schijnen.

Luibosjes in Vorden

Raadpleging van *Boerderij- en veldnamen in Vorden* leert ons dat op de bovengenoemde plek aan het Hoge inderdaad ’t Lu-bosje lag. Mogelijk was het vroeger groter dan nu. Verderop echter, aan de Baakseweg tussen de huidige rotonde in de Rondweg en de Heegherhoek, wordt ook nog het Luibosje vermeld. Ook dit nog bestaande bosje, duidelijk groter van omvang dan dat aan het Hoge, werd het Wuusten-enkbosje genoemd, dit naar de tegenoverliggende boerderij ‘t Wuusten-enk. Tegenwoordig is in deze boerderij het beheerkantoor De Graafschap van Natuurmonumenten gehuisvest. Wel vreemd, ’t Lubosje en het Luibosje, allebei aan de westelijke toegangsweg van Vorden! Of was het zo, dat de klokken gingen luiden als de stoet zich tussen beide bosjes in bevond?

Als we de eerdergenoemde publicatie verder mogen geloven heeft ook aan de oostzijde van het dorp een Luibosje gelegen; dit wordt vermeld op de plek waar nu de Enkweg op de Ruurloseweg uitkomt. Van den Broek vermeldt in de *Vordense Kronyck* van december 1990 dat de vroegere ‘Kroezeboom’, op de hoek Zutphenseweg/ Dokter C. Lulofsweg, ook dienst deed als luibosje. Deze oude eik werd in de zestiger jaren van de vorige eeuw wegens verval geveld en vervangen door een nieuw exemplaar. Van den Broek noemt overigens ook het bovenvermelde Luibosje aan de Ruurloseweg. Of er aan de noordelijke en zuidelijke invalswegen van het dorp luibosjes hebben bestaan is niet duidelijk. Waarschijnlijk waren in vroeger tijden alleen het Hoge, de Zutphenseweg en Ruurloseweg aangewezen als ‘liekweg’ of ‘do-weg’, waarlangs volgens een ongeschreven wet de begrafenisstoet zich voortbewoog naar de kerk en weer terug. Deze traditie is waarschijnlijk verwaterd nadat in 1828 de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan werd geopend en er niet meer in en rond de kerk werd begraven. Of er op de Kranenburg en in Wichmond/Vierakker ook luibosjes bestonden is niet duidelijk.

Het Hoge, met rechts 't Lui-bosje en in de verte de kerktoeren (foto auteur).

Dat de luibosjes hun naam ontlenu aan het beginnend klokgelui bij het passeren van een begrafenisstoet klinkt aannemelijk en word vermeld door Schaars. De Vordense torenspits heeft thans nog zowel aan de west- als de oostzijde een (vlaggen)luikje van waaruit alle drie bovengenoemde luibosjes visueel waargenomen konden worden. Dit is momenteel vanuit de lager gelegen galmgaten in ieder geval niet meer mogelijk, misschien vroeger wel door minder hoge bouwwerken in het gezichtsveld. Overigens geeft *Boerderij- en veldnamen in Vorden* een andere omschrijving van een luibosje: 'stukje bouwland, omzoomd door bomen en bosschage. De kerkgangers moesten bij het Lubuske zijn als de klok begon te luiden, anders kwamen ze te laat in de kerk'.

Volgens Ter Laan duurde het klokgelui de gehele begrafenis, dit als plechtig afscheid van de overledene maar ook om de boze geesten op afstand te houden. Het klokgelui stopte als de stoet op de terugweg weer het luibosje passeerde. Heuvel vermeldt in zijn boek *Volksgeloof en Volksleven* dat het 'beddestroo' of 'reestroo' waarop iemand stierf tot vier 'wissen' (bundels) werd gebonden, tussen welke de kist op de lijkwagen werd gezet. Op de terugweg van de begrafenisstoet legde men op de eerste wegkruising een wis op elk van de wegen om de ziel van de overledene het terugkeren naar huis te bemoeilijken. Klokgelui was ook te horen de dag na een overlijden, om twaalf uur 's middags. Zo werd aan het overlijden in het dorp algemene bekendheid gegeven. Dit werd 'aoverlujen' genoemd. Naar Achterhoeks gebruik werd, voordat de grote klokken gingen luiden, er eerst een aantal keren met de klepel tegen de slagring van de kleine klok 'e-kleppeld'; bij een kind eenmaal drie slagen, bij een vrouw tweemaal drie en een man driemaal drie. Tegenwoordig wordt in Vorden alleen nog op verzoek van de familie van de overledene de klok geluid gedurende de eerste tien minuten van de gang van kerk naar kerkhof. Voorlopig blijven er nog een aantal vragen rond de Vordense luibosjes onbeantwoord.

De houtsingel langs de Baakse Beek.

Laten we ter beantwoording van Reindsens tweede vraag beginnen met een beschrijving van het gebied ten zuiden van de Baakse Beek ter plaatse. De strook grond direct langs de beek is oeverweide waar vroeger het vee graasde en gehooid kon worden. Voordat de Veengoot - gegraven in de zestiger jaren van de vorige eeuw - het meeste water uit het achterland (Lichtenvoorde, Ruurlo) ging afvoeren, werd deze wei bij hoog water in de winter bevoeid vanuit de beek. Hierdoor werd de graszode beschermd tegen vorst en doodde het water ongedierte (muizen, engerlingen). In tegenstelling tot wat men zou

denken, stelt Overmars dat het beekwater eerder de hooiweide verarmde dan bevruchtte; het water was slibarm en zuur door haar herkomst uit veengebieden (Ruurlose Broek) stroomopwaarts. Als we het wandelpad langs de weide verlaten en de met struikgewas en eiken begroeide singel beklimmen, zien we dat deze zonder duidelijk hoogteverlies overgaat in een hoger gelegen en licht glooiende akkerbouwland. Er is dan ook niet zo zeer sprake van een houtwal maar van een houtsingel. Aan de overkant begrenst een singel met lagere bosschage het bouwland.

Wanneer we de akker nader beschouwen, imponeert deze als een es of enk. Ze wordt in de reeds bovengenoemde publicatie *Boerderij- en veldnamen in Vorden* aangeduid als de Bargekamp/Gosselinkskamp. Een kleine es werd in de Achterhoek ook wel kamp genoemd. Kennelijk was deze kamp vroeger in het bezit van Gosselink en mogelijk betrof de aanduiding Bargekamp een bijnaam. Dit gezien het hooggelegen aspect van de kamp, en/of omdat er mogelijk een 'barg'(koren- of hooiberg) op de akker stond. Op een kadasterkaart uit het begin van de negentiende eeuw wordt de kamp aangeduid met alleen het getal 327, overeenkomend met één eigenaar. Schaars vermeldt nog in dit kader dat een kamp meestal werd bebouwd door één boer. Daarom werd een kamp ook wel een éénmans-es genoemd. De veel grotere Wuustenenk (zo genoemd omdat ze ten westen van het oude dorp lag en nu geheel verdwenen door woningbouw aan Hoetink- en Brinkerhof) was vroeger in gebruik bij meerdere Vordense boeren. De Gosselinkskamp is nu in bezit van Natuurmonumenten als beheerder van landgoed Hackfort. De kamp wordt tegenwoordig bebouwd door Wagenvoort.

De singel op de kampwal zorgde niet alleen voor erfscheiding, maar diende ook als veekering. Ze voorkwam vroeger dat het vee, maar ook reeën, wolven en wilde zwijnen, vanuit de weide langs de beek het bouwland opliepen en daar het gewas vertraptten. Na de graanoogst op het bouwland kon het vee juist onbewaakt grazen op het stoppelveld en de welige groei van onkruid tegengaan. Waarschijnlijk bestond de singel vroeger uit meien sleedoorn en werd deze door de eigenaar nog handmatig verdicht met vlechtwerk van hazelaar- en wilgentakken om de doorgankelijkheid te verkleinen. Ook gaf het hakhout op de singel de boer brandhout voor de kachel en werden de eikenbomen ('overstaanders') gebruikt als timmer- en gebinthout voor de boerderij.

Blijft de vraag hoe de hoger gelegen kamp langs de beek is ontstaan. Daarvoor moeten we terug naar de laatste Weichselien-ijstijd, 115.000 tot 11.700 jaar geleden. De gemiddelde temperatuur was in ons land toen zo'n 10 à 12 graden lager dan thans. De Achterhoek was een kaal en onherbergzaam toendragebied. In de strenge en lange winters joegen noordelijke poolwinden het zand uit de opgedroogde beken over

Singel met wandelpad langs Baakse Beek (foto auteur).

de golvende keilemen onderlaag welke was ontstaan in de voorlaatste Saalien-ijstijd, 238000 tot 128.000 jaar geleden. Hierdoor ontstond het thans nog in de hele Achterhoek duidelijk zichtbare licht glooiende dekzandlandschap. Rond Vorden ontstonden daarin nog een aantal lokale zandkoppen, zoals de Konijnenbult (Ruurloseweg), Kapellebult (Linde) en Zunnebelt (hoek Wildenborchseweg/Reoordweg).

Zo ook moet de Gosselinkskamp zijn ontstaan. In het algemeen lagen de bouwlanden op de hoger gelegen plekken in het landschap. Die waren namelijk geschikt voor akkerbouw, de beekdalen waren daar te nat voor. De Gosselinkskamp zal in de loop der tijd nog zijn opgehoogd (met ongeveer 10 cm per eeuw) door het in het voorjaar opbrengen van potstalmest, een mengsel van koeien- en/of schapenmest, heiplaggen en zand. Deze bemesting vond plaats vanaf de zeventiende tot aan het einde van de negentiende eeuw toen de kunstmest kwam. Mogelijk is ter hoogte van de Gosselinkskamp ook nog graafwerk aan de Baakse Beek verricht en beekgrond op de kamp gebracht. Door de terugkerende winterse overstromingen kalfde de beek de naastliggende hoger gelegen kamp geleidelijk af. Dit verklaart de steile opgang van de tegenwoordige houtsingel langs het wandelpad. Hoelang de Gosselinkskamp voor akkerbouw is gebruikt is niet bekend. Van Drentse essen in het stroomgebied van de Drentsche Aa weten we door archeologisch onderzoek dat deze vanaf de Middeleeuwen - een aantal zelfs vanaf het begin van onze jaartelling - in gebruik waren voor verbouw van rogge, boekweit, gerst, haver, erwten en suikerbieten, later ook aardappelen.

Het zou interessant zijn in de toekomst een bodemkundig onderzoek (middels een grondboring en/of het maken van een profielkuil) van de Gosselinkskamp te verrichten. Voor zover bekend heeft een dergelijk onderzoek niet eerder plaatsgevonden. Het zou de opbouw en ontstaanswijze van de bodem ter plaatse kunnen laten zien en met name de dikte van de laag plaggendek (zwarte aarde), ontstaan door de opgebrachte potstalmest. Door stuifmeelonderzoek zou meer duidelijk kunnen worden over het vroegere agrarische gebruik van de kamp. En wie weet, mogelijk worden er archeologische vondsten gedaan. Gelukkig heeft de Gosselinkskamp haar belangrijke cultuur- en landschapshistorische waarde in de loop der eeuwen kunnen behouden, dit in tegenstelling tot de Wuustenenk. Door haar status van Natuurmonument zal dat in de toekomst ook wel zo blijven.

De auteur dankt mevrouw A. van Savoyen (koster Dorpskerk Vorden) en de heren G.H.P. Dirx (Wageningen UR), A.C.J. Viersen en M. Vos (Natuurmonumenten) voor hun waardevolle en deskundige adviezen.

Google Earth opname Gosselinkskamp en luibosjes.

Bronnen

- H.J. Heuvel, *Volksgeloof en volksleven*, Zutphen, 1909, p.438.
- F. Keverling Buisman (red.), *Hackfort, huis & landgoed*, Utrecht, 1998, hoofdstuk 1, auteur: G.H.P. Dirx.
- K. ter Laan, *Folkloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaams België*, 's Gravenhage/Batavia, 1949.
- Loes H. Maas en A.H.G. Schaars, *Boerderij- en veldnamen in Vorden*, Doetinchem, 1996.
- Willem Overmars, *Hackfort, bronnenonderzoek parkaanleg*, 2010, p. 12, ingezien in Beheercentrum De Graafschap Natuurmonumenten, Baakseweg 1a, Vorden.
- Dr. A.H.G. Schaars, *WALD, Woordenboek van de Achterhoekse en Liemerse dialecten: De mens en de wereld-A*, Doetinchem, 1987; *De mens en zien näösten-A*, Doetinchem, 2009; *De mens en zien näösten-B*, Doetinchem, 2010.
- Theo Spek e.a., *Landschapsbiografie van de Drentsche Aa*, Assen, 2015, hoofdstuk 1, auteur: Enno Bregman e.a. en hoofdstuk 7, auteur: Theo Spek.
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/kroezebloom>
- <http://watwaswaar.nl/#---1-1v-1-4JzE-27ay>, mijn selectie: kadasterkaart (minuutplan), Vorden, Gelderland, sectie K, blad 01, 1811-1832.

VERENIGINSNIEUWS

BOEKBESPREKING

Verhalen over landgoed Hackfort

Afgelopen oktober werd dit boek op kasteel Hackfort gepresenteerd in aanwezigheid van veel geïnterviewden, wat resulteerde in een reünieachtige sfeer.

Het royaal van foto's voorziene boek begint met een historische beschrijving van kasteel Hackfort vanaf 1392 tot aan de eerste jaren dat het landgoed in het bezit is van Natuurmonumenten. Weliswaar is het een beschrijving in vogelvlucht maar het geeft toch een goed inzicht in de historie van het huis.

In het boek vertellen vervolgens ongeveer 30 personen over het leven en werken in en op het landgoed Hackfort ten tijde van baron Arend van Westerholt en in mindere mate de freules Sannie en Emma.

Zowel de pachters of de kinderen van pachters en van voormalige personeelsleden alsmede burens van andere kastelen, beschrijven hun leven en werken tijdens het bewind van "heer" Arend van Westerholt. De baron wordt als zeer conservatief geportretteerd, wars van de vooruitgang. Dit blijkt een terugkerend thema te zijn in de verhalen. Toen hij echter wethouder werd van de gemeente Vorden en een telefoon noodzakelijk was is er toch een lijntje gelegd naar het kasteel. De beschrijvingen c.q. de belevingen van de vertellers, een goed voorbeeld van "oral history", komen van zeer onderdanige pachters tot pachters die beslist vooruit wilden. Dat werd uiteindelijk niet tegengehouden doch de kosten waren wel voor de pachters zelf! Hoe dit later met Natuurmonumenten verrekend is wordt niet besproken. In veel verhalen komt het bekende gegeven aan de orde dat elektriciteit en waterleiding niet aanwezig waren, meestal door de pachters geaccepteerd vanwege een bescheiden pacht prijs. De verhalen hoe Arend zich bewoog in de eigen kring zijn illustratief voor het imago dat de baron het niet op vrouwen had begrepen, alhoewel sommige verhalen anders suggereren. Zeker uniek is het voorval dat de huishoudster Heintje Schotsman als laatst overlevende heel terughoudend meldde: "Jullie moeten eens gaan kijken in de kelder". Onder een tegel die hol klonk kwam voor 400.000 gulden zilver en goud tevoorschijn. Dat had de baron daar in de oorlog verborgen.

Het boek geeft een goed beeld van de periode Arend van Westerholt. Ieder kan daar zelf een oordeel over vormen. Zichtbaar blijft een prachtig landschap waar de talloze bezoekers van genieten.

Het resultaat is een gemakkelijk lezend boek dat een inblik geeft in de nog recente historie van het landgoed onder Arend van Westerholt met veel bekende Vordense familienamen. Een zeer lezenswaardig boek dat in iedere boekenkast past.

Het boek (ISBN 978-90-75271-92-8) is uitgegeven door Blauwdruk Wageningen en is o.a. bij Bruna verkrijgbaar. De prijs bedraagt € 24,90.

Wim Ruitkamp & Rob van Overbeeke

BOERDERIJENCOMMISSIE

De boerderijencommissie bestaat uit 4 leden: Gerda Rossel, Joke Bouwmeester-Tjoonk, Gerard Klunder en Han Bruggert, en wordt daarnaast actief bijgestaan door Ben Wullink.

Het doel van deze commissie is het samenstellen en presenteren van een kort historisch overzicht van alle bestaande en niet meer bestaande Vordense boerderijen. Hierbij wordt uitgegaan van de lijst met boerderijnamen van wijlen Jaap van den Broek (zie www.oudvorden.nl > Commissies > Boerderijen), aangevuld met de hierop nog niet vermelde, naamloze zowel als verdwenen boerderijen. Dit houdt in dat het huidige aantal van ca. 600 boerderijen op deze lijst nog zal groeien.

Naast gegevens over vroegste vermeldingen, eigenaren en bewoners, bouw en verbouw, etc. wordt ook oude afbeeldingen (foto's, schilderijen), documenten, kaarten, pachtboekjes en andere interessante wetenswaardigheden verzameld, d.w.z. gekopieerd, gefotografeerd of gescand. Om reden van privacy geldt het jaar 1939 als uiterste grens voor wat betreft het gebruik van persoonsgegevens, en worden latere gegevens niet gepubliceerd. Wel worden er, ter illustratie, enkele foto's van de boerderijen gemaakt, wat zal leiden tot een fotografisch overzicht van het Vordense boerderijenbestand van deze tijd.

Het ligt in de verwachting dat een dergelijk historisch en genealogisch overzicht van het Vordense platteland op den duur ook allerlei andere wetenswaardigheden aan het licht zal brengen. Hierbij valt b.v. te denken aan vestigingspatronen (tijd en plaats), boerderijtypes, bezits- en pachtverhoudingen, of zelfs de schaalvergroting van de jongste tijd. Wat dat laatste betreft blijken er bijvoorbeeld van de 113 boerderijen die de commissie in de twee jaar van haar bestaan heeft beschreven nog maar 20 % te functioneren als landbouwbedrijf.

Vanwege de omvang van het werk staat de commissie open voor nieuwe collega's. Eventuele gegadigden, voorzien van de nodige historische interesse, bij voorkeur ervaren met genealogisch en/of historisch onderzoek (of bereid zich dit eigen te maken) en in de gelegenheid voor archiefbezoek, en dus met voldoende tijd, kunnen zich aanmelden voor een oriënterend gesprek via boerderijen@oudvorden.nl

Jan Banninkshuis (Giezenkampweg 2), ca. 1900

FOTOCOMMISSIE

- De fotocommissie bestaat momenteel uit Jan Berentsen, Gerrit Eskes, Gerard Hofstijzer, Wim Jansen, Henk Wiekart, met Rinus Ilbrink (voorzitter). Wim Jansen heeft te kennen gegeven te willen stoppen, dus er wordt vervanging gezocht. We denken aan een Oud Vordenlid die in Vorden woont, geïnteresseerd is in de Vordense geschiedenis, behoorlijk uit de voeten kan op de computer, met name internet en Excel en die voldoende tijd beschikbaar heeft.
- Gegadigden kunnen zich bij Rinus Ilbrink melden (tel. 55 26 66).
- De commissie kan voor de buitengebieden op medewerking rekenen van enkele mensen die bij gelegenheid helpen met het opsporen van interessante foto's.
- Sinds de herstart in 2012 is het fotoarchief met ca. 2500 foto's, voorzien van informatie, uitgebreid; in totaal nu meer dan 6000 foto's! Hetzelfde geldt voor de Oud Vorden collectie ansichtkaarten: was ca. 400 à 500, nu meer dan 2200 unieke exemplaren! Specialist 'Kaarten-Willem' (Jansen) heeft daar een zeer belangrijke rol in gespeeld!
- Zoals ongetwijfeld bekend is, heeft Oud Vorden dank zij de Veilingcommissie, het Fonds A.H. Martens van Sevenhoven en het Coöperatiefonds van de Rabobank meer dan € 8000,- weten te verwerven om een A2-scanner aan te schaffen om daarmee alle jaargangen van Weekblad Contact Vorden in te scannen. De scanner zal medio december worden geleverd en geïnstalleerd worden. Deze scanner zal een plaats vinden in het archief. Zestien actieve Oud Vordenleden hebben zich als vrijwilliger aangemeld om te helpen met het scanwerk. Ruw geschat zal de hele operatie zo'n 1 à 1,5 jaar in beslag zal nemen. Uitgever Weevers zorgt voor goede software die de bestanden volledig doorzoekbaar maakt. Op basis van één of meer trefwoorden kan er dan gezocht én gevonden worden. Daardoor wordt het een prachtige database van gegevens uit Vorden gedurende de afgelopen 60 à 80 jaar, met veel informatie over de foto's die daarin geplaatst zijn. Zodra er weer een jaargang klaar is, wordt die ook online gezet.
- In de loop van het komende jaar hopen we weer de rubriek "Collage uit de Archieven" te kunnen opstarten in Contact. De gesprekken daarover zijn wat vooruit geschoven i.v.m. het digitaliseringsproject.
- In januari a.s. zal de fotocommissie het programma tijdens de Nieujaarsvesite verzorgen.
- Foto's die de moeite waard zijn om in ons archief te plaatsten zijn uiteraard steeds welkom !

Rinus Ilbrink, voorz., november 2015

GENEALOGIECOMMISSIE

De Genealogiecommissie bestaat uit Nelly Meijer, Henriëtte de Swart, Wim Jansen, Wim Ruiterkamp en Wim van Til. Met uitzondering van de zomermaanden komt men maandelijks bij elkaar.

De Commissie heeft met de plannen om de geschiedenis van leden van Vordense families in de periode 1810-1920 vast te leggen ruime voortgang geboekt. Op het moment van schrijven zijn er 7906 personen vastgelegd uit 3121 gezinnen in 132 stambomen. Deze gegevens zijn op de website te vinden via de knop Genealogie.

Voor haar werkwijze maakt de commissie veelal gebruik van informatie die op het Internet beschikbaar is, zoals www.genealogiedomein.nl voor Doop-, Trouw- en Begraafboeken, <https://www.wiewaswie.nl> voor digitale gegevens uit de Burgerlijke Stand en <http://zoekakten.nl> voor fotokopieën van akten van zowel Burgerlijke Stand als Bevolkingsregisters, waardoor bezoeken aan het Regionale Archief sterk zijn afgenomen. De commissie stelt voor haar activiteiten de hulp van de eigen bewoners voor familiegegevens en bv. voor familiefoto's zeer op prijs.

ARCHIEFCOMMISSIE

De commissie bestaat momenteel uit 5 leden: Rob van Overbeeke (voorzitter), Jan Olthaar, Ben Wagenvoort, Yvonne Hartman en Everdien Steeman.

In bezit zijn momenteel: 389 boeken, 253 documenten en 24 mappen met krantenknipsels. De commissie ontvangt veel schenkingen. De meeste vragen komen binnen via de mail. De commissie oppert het idee om mensen in te schakelen die geschonken materiaal/boeken nader willen bekijken en uitdiepen, om er voor Vorden interessante gegevens uit te halen. Deze kunnen dan eventueel ook op de website geplaatst worden.

Ten behoeve van nakomelingen van personen uit, of uit de omgeving van Vorden die in het verleden geëmigreerd waren naar Engelstalige landen en het Nederlands niet meer machtig zijn, is er inmiddels een verwijzing in het Engels aan de home page toegevoegd.

De Contex HD i50 A2-flatbedscanner waarmee Contact digitaal gemaakt wordt.

EXCURSIE NAAR ZUTPHEN

WIM JANSEN

Nadat we in maart op onze laatste bijeenkomst voor de zomerstop een prachtige lezing met diapresentatie over de geschiedenis van de stad Zutphen verzorgd door de heer Henk Demoed hadden bijgewoond, was op zaterdag 10 oktober de dag aangebroken om al dat moois eens 'in het echt' te gaan aanschouwen.

Een twintigtal leden had zich hiervoor opgegeven en zij maakten gezamenlijk per auto de reis naar Zutphen. Tegen 2 uur werd er verzameld bij de Sint Walburgiskerk op het 's Gravenhof waar de gidsen Walter Stellaart en Marjolein Gönner op ons stonden te wachten.

Nu is Zutphen een stad met meer dan achthonderd monumenten en dan moet er natuurlijk een keuze gemaakt worden wat er zal worden bekeken. Het is overweldigend hoeveel er is te zien, de geschiedenis daalt als het ware op je neer als je in Zutphen rondwandelt.

De gidsen hadden de taken een beetje verdeeld, de één vertelde in grote lijnen de geschiedenis van een bepaald gebouw en de ander ging daarna in op de eventuele details. Er werd begonnen bij de Sint Walburgiskerk. Deze staat op de plaats waar Zutphen omstreeks 800 gesticht werd, op een zandrug tussen twee Berkeltakken en de IJssel.

Daarna werd er naar de Drogenapstoren gewandeld. Deze is in eerste instantie gebouwd als toegangspoort, maar heeft als zodanig slechts 50 jaar dienst gedaan. Daarna was zij onder meer gevangenis, watertoren en nu nog steeds woontoren.

Dat Zutphen vele hofjes telt is algemeen bekend, wij bezochten er deze middag twee. Eerst het Bornhof, erg ruim van opzet en later het Luthers hofje, heel knus en klein. Wat een tegenstelling! En de doodse stilte als je vanaf de rumoerige straat zo'n hofje binnenstapt, is werkelijk heel bijzonder!

Verder hebben we veel informatie gekregen over onder anderen de deels nog aanwezige stadsmuren aan het Armenhage, de Waterpoort over de Berkel, het Broederenklooster en de Wijnhuistoren en over gebouwen waar we langs wandelden, allemaal oud tot zeer oud. En ineens is er dan een gebouw uit de 20e eeuw, gebouwd in de stijl van de Amsterdamse school, iets totaal anders maar daarom niet minder bijzonder. Het leuke hiervan was met name dat iedereen in ons gezelschap dit gebouw vele malen was gepasseerd maar er nooit acht op had geslagen.

Na een tocht van twee uur door deze zeer veelzijdige stad kwamen we terug op ons uitgangspunt en was er een waarderend applaus voor de gidsen.

Tenslotte werd er 'op chic' nog gezamenlijk een consumptie gebruikt in het museumhotel 's Gravenhof en aansluitend werd voldaan de terugreis naar Vorden aanvaard, het einde van een gezellige en vooral interessante middag.

INHOUDSOPGAVE

<i>Inhoud</i>		<i>pag.</i>
Van de voorzitter		2
Willem de Jong	<i>Carol Jan Klok</i>	3
Veldnamen	<i>Gerda Rossel</i>	9
Luudbusken	<i>Carol Jan Klok</i>	15
Verenigingsnieuws		20
Najaarsexcursie	<i>Wim Jansen</i>	24